

СТАНОВИЩЕ

от

Доц. д-р Мариета Иванова-Гиргинова

за дисертационния труд на Юлиан Петков Разсуканов

„Утопични дискурси в романа „Тютюн” на Димитър Димов”

за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

в научната област „хуманитарни науки“,

направление 2.1 „Филология

научен консултант: доц. д-р Морис Фадел

Нов български университет

Данни за дисертацията и автореферат.

Предложеният дисертационен труд „Утопични дискурси в романа „Тютюн” на Димитър Димов” е в респектиращия обем от 380 страници и 17 страници библиография с 208 цитирани заглавия на кирилица и латиница. Дисертацията е структурирана в три глави, придружени от увод, заключение и библиография. В заключението са изведени 11 приноса на научния труд. Съгласно изискванията е приложен автореферат, състоящ се от 56 страници, който в резюмиран вид представя основите на дисертационния труд – цели, задачи, анализи и изводи. Приложени са и 3 броя публикации по темата на дисертацията в електронен вариант. Дисертацията и авторефератът са съобразени с ЗРАСРБ, Правилника за прилагането му и изискванията на НБУ.

Дисертантът Юлиан Разсуканов е старши учител в 12-то СУ „Цар Иван Асен II“ в София. Той е докторант на свободна подготовка в програмата „Теория и история на литературата“ в Нов български университет. Не е

участвал в научни форуми и конференции. Като гимназиален учител по литература обаче има многогодишен преподавателски стаж и натрупан опит в преподаването на нова и съвременна българска литература.

Дисертацията на тема „Утопични дискурси в романа „Тютюн” на Димитър Димов” е резултат от многогодишна работа на автора върху двете издания на романа от 1951 и 1955 г. и неизбежно съдържа впечатленията от срещите му с най-младата читателска аудитория - гимназистите. Интересното на работата е, че още в началото предлага едно по-различно осмисляне на епохалния роман на Димитър Димов – изследване на силно изразения утопичен и дори антиутопичен дискурс в романа. Трудът не тръгва през утвърдените схеми на интелектуално–психологическия анализ или космополитния разказ за краха на буржоазно–икономическите отношения в България под напора на новите политически реалности след Втората световна война. Изследването е през призмата на една история на идеите, като надгражда върху познатото и утвърдено знание за романа. Така битката между стария и новия свят приема неизбежен цикличен и митологичен характер. Авторът избира сложна и актуална тема. Тя съдържа доста подводни камъни и е близка до съвременния читател с идеите за превръщането на всяка идеология в демагогия, наложена с кръв и сила. Така Ал. Македонски обединява стария свят в името на постигане на политическа и социална хармония, но по своя път се превръща в жесток диктатор. Подобна е съдбата на всяка социално-политическа химера, която се изражда в диктатура - Хитлер, Сталин, Мусолини, Мао...

Авторът си поставя за цел да покаже през романите на Д. Димов, как една политическа и социална утопия се превръща в антиутопия. За тази цел всяка глава е част от едно ризоматично построение, интердисциплинарно по своята същност, защото привлича разнородни знания от културната и политическа история, от философията и религията, от социологията и литературата. Избраната методология неизбежно схематизира и опростява в процеса на анализ полифоничната стихия на Димовата романистика.

В увода на труда си Ю. Разсуканов съвсем добросъвестно се спира върху въпроси, свързани с актуалността на работата, целите и задачите на предлаганото изследване, както и на използваната методология.

Първата глава «Утопични и антиутопични дискурси – равнища на семантизация» въвежда в същината на изследването - утопиите и антиутопиите, тяхното кодиране и декодиране с помощта на една свръхинтерпретация на художествените текстове на Д. Димов. Авторът работи основно с двете редакции на романа «Тютюн», с романа «Осъдени души», с испанските пътеписи на писателя и попълно анализира и др. негови текстове. Той диференцира няколко нива на семантизация, а именно – идеини, политически и религиозни, физически и исторически. Някои от формулировките биха могли да бъдат по-добре прецезирани, особено понятие като физическо. То може да се замени с телесно и други вече утвърдени термини за болестното и разпадите в човешкия свят като материална и духовна субстанция. За нуждите на изследването се привлича разноороден метатекст. Това обаче е предимство и опасност, защото не винаги използваните критически понятия и тези се сговарят и изясняват разглеждания проблем. Понякога тезите се разводняват и изместват по посока на едно философизиране на утопиите в романа. В този план се стига до интересно представяне на утопичните светове в романа на нивото на политическите и религиозни идеи и социалното им приложения. За тази цел авторът привлича богатия и пъстър интертекст от исторически, политически, идеологически и културологически факти и изследвания. Акцентира се върху линиите на утопията за новия свят, който в двете версии на романа има различна плътност. Във втората редакция на романа утопията вече функционира като развенчана величина, като дистопия.

За мене най-значима и приносна в изследването е втора глава – „От утопия към утопия“. Тя разглежда социологическите механизми, които стоят в основата на прехода от утопично към антиутопично социално мислене. Тук е използван много богат на факти и анализи исторически материал от междувоенния период и навечерието на Втората световна война. Разглеждани са социално-политическите промени при разпада на демокрациите в стара Европа и зараждането на авторитарните идеологии като националсоциализма, хитлеризма и сталинизма в Испания, СССР, Германия и донякъде Италия. Втората подчаст на главата проследява на художественото равнище на двата романа „Осъдени души и „Тютюн“, границата на утопията и антиутопията. Продуктивни са конкретните анализи и сравнителни процедури на заложената събитийност и образност в романите, интерпретирани през призмата на

революционните процеси за преустройство на света в името на една или друга политическа, философска, религиозна или социална идея - франкизма, йезуитския орден на Лойола, ницшеанството, партизанското движение, левите работническите движения и партии, сталинизма и т. н. Изяснява се как те предопределят съдбата на отделните главни и второстепенни персонажи като Фани Хорн, Ирина, Варвара, Лиляна, Спасуна, фон Гайер, Борис Морев и др., как протичат като психология и мотивация за действие и т. н.

Същевременно би могло да бъде интересно, ако се навлезе по-задълбочено в характерологията на героите с тяхната философия, ценности, obsesии, травми и т. н. Да се проследи как се изплъзват от ръцете им илюзиите и утопиите, които ги придържат към живота. За съжаление тези литературоведски анализи са далеч по-малко в сравнение с предпочитаната за наблюдение от автора по-глобалната картина на революционните промени в света, свързана с различни социално-политически и религиозни системи, с налаганите от тях идеологии и произтичащите последици в обществата. Прави също така впечатление привличането за целите на изследването на респектиращ по своя обем и разнородност материал от областта на политическата и икономическата история, от философията и социологията и историята. Целта е изясняване на архетипа на идейния утопизъм, с който се занимава предложеният труд.

Третата глава на дисертацията „Неизбежният компромис и дискурсивният коректив на писателя Димитър Димов“ разглежда една много дискутирана тема - преработката на романа „Тютюн“ през 1954/55 г. под напора на комунистическата идеология и метода на социалистическия реализъм. В този процес Ю. Разсуканов открива и новата възможност за писателя много по-ясно да изгради представата за обречеността не само на стария, но и на новия свят на социалистическата утопия. Авторът изследва политическото визионерство, заложено във втората редакция на творбата, показващо гибелта на комунистическата политическа доктрина.

Впечатлява публицистичният уклон в изследването на Ю. Разсуканов, журналистическата диалогичност и спорна категоричност на отделни тези, повторителността на наблюдения и изводи, както и прекалено свободното и не винаги прецеизирано и обмислено използване на термини и понятия от различни области на знанието, което на места води и до комични ефекти в работата. В

списъка с цитирана литература липсват утвърдени в критическата практика изследвания върху романите на Д. Димов на Валери Стефанов, Татяна Ичевска, Анна Свиткова и др., както и двата юбилейни научни сборника за Димитър Димов на Института за литература, които в началото на ХХ задават нова линия в критическата интерпретация на текстовете му.

Към дисертацията могат да се отправят и по-сериозни претенции по отношение на езика, цитатите, политическия жаргон и т.н. Но това са все пак странични ефекти в работата. По-важно е да се открие постигнатото, а именно реализирането на един богат и различен от утвърдените интерпретации прочит на романа «Тютюн» на Димов, в който се смесват разнопосочни и неочаквани контексти; сравняването на двете редакции на творбата и привличане на други художествени текстове на писателя в анализите на утопичния план на романа; открояване на силния антиутопичен дискурс във втората му редакция; смелият опит да се предложи своеобразна философия на историята на ХХ в. въз основа на изследването на Димовите романи утопии и дистопии.

В заключение категорично смятам, че дисертационният труд на Юлиян Петков Разсуканов притежава достатъчно качества, за да бъде присъдена на автора образователната и научна степен „доктор“.

12.08.2021

София